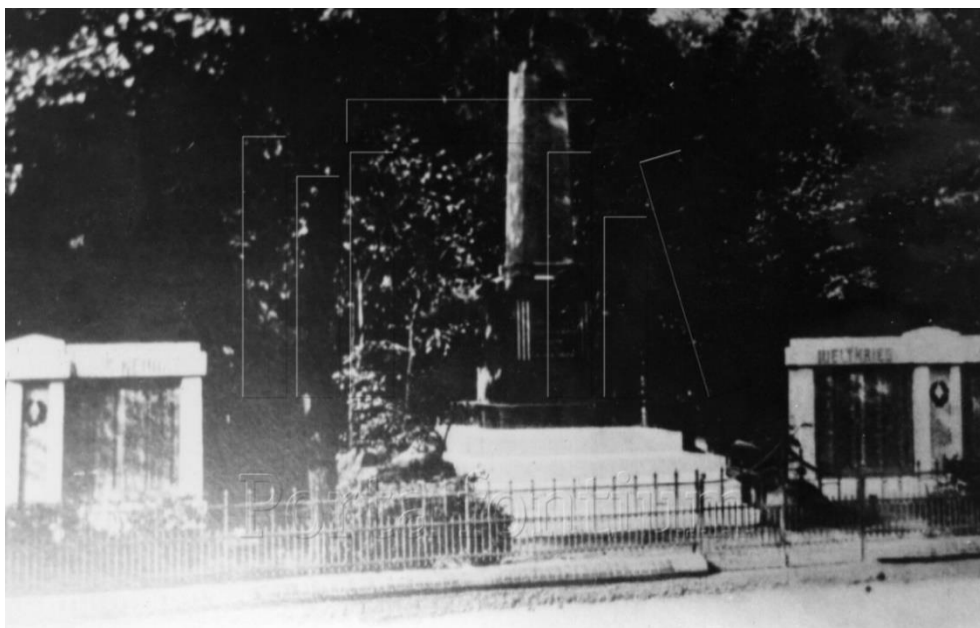

PROJEKT „OŽIVENÉ POMNÍKY“

Anotace: Žáci se pokoušejí v digitalizovaných archiváliích (matriky, kroniky, fotografie) dohledávat informace o osobách zvěčnělých na pomnících a památnících v místě bydliště/školy (typicky pomníky padlým ve světových válkách, obětem totalitních režimů apod.). Na základě pramenů (kroniky, fotografie) a literatury je vhodné na úvod zpracovat historické okolnosti vzniku pomníků (umístění, autorství, realizace, slavnostní odhalení apod.) a zasadit je do dobových a místních souvislostí. Sledování dalších osudů pomníků (ničení, chátrání, obnova) může posloužit jako ukázka vývoje společenských nálad ve vztahu k událostem a osobám, jež pomníky připomínají.

Kraslice, památník padlým v první světové válce na snímku z roku 1930. [SOKA Sokolov, fond Soudobá dokumentace, sign. SD108; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30840156>]

Cíle a očekávané výstupy projektu: Žáci samostatně či ve skupinkách (zpočátku pod vedením učitele) vyhledávají informace v literatuře a v digitalizovaných archivních pramenech, případně od pamětníků. Získané informace třídí, hodnotí a

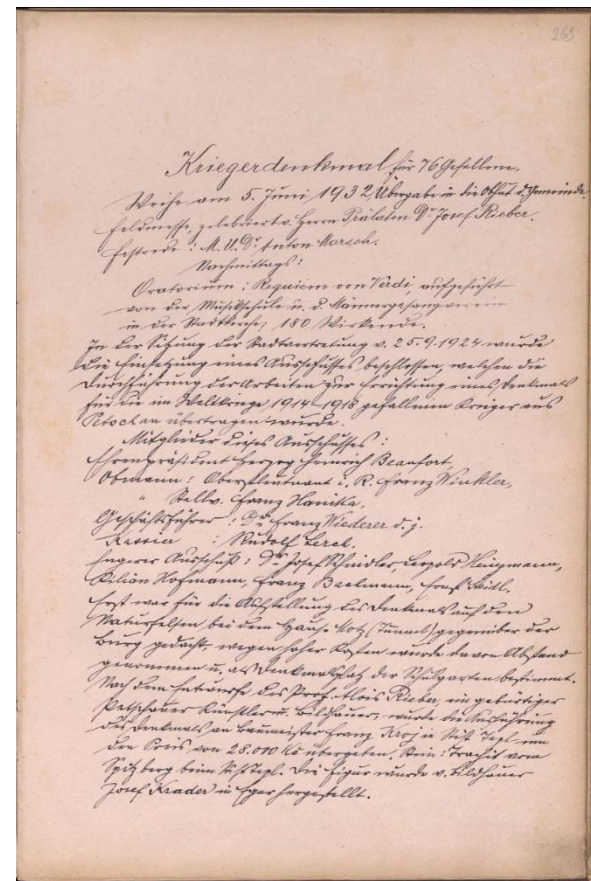
na jejich základě formulují vlastní texty, doplněné vhodným obrazovým materiálem. Díky tomu se seznamují s historií své obce a jejími prameny, místními osobnostmi a památkami (pomníky, památníky, pamětní desky) a v neposlední řadě i dějinnými událostmi, k nimž se tyto památky vztahují. S použitím adekvátních nástrojů vytváří výstup pro prezentaci výsledků své práce spolužákům nebo širšímu spektru zájemců z řad ostatních žáků školy, vyučujících, rodičů a obecně zainteresované veřejnosti.

Bečov nad Teplou, kronikářský zápis o svěcení pomníku padlým v první světové válce 5. 6. 1932.

[SOKA Karlovy Vary, fond Archiv města Bečov nad Teplou, kronika města 1874–1937, s. 263; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30360037>]

Produkt projektu: Prezentace výsledků projektu se může realizovat formou kolektivně zpracované tištěné brožury obsahující kapitoly o události, k níž se daná památka (pomník, památník, pamětní deska apod.) vztahuje, a o okolnostech pořízení památky a poté biografické medailony připomínaných osob. Součástí by měla být odpovídající obrazová dokumentace, jak historická, tak současná. Ve stručnější

verzi lze totéž převést do formy posteru. Náročnější verzi může být uspořádání konference, při níž skupinky žáků seznamují ostatní s dílčími výsledky formou referátů (ppt prezentace). Součástí této akce může být i distribuce zmíněné tištěné brožury. Nabízí se též možnost uspořádání tematické exkurze k památce

a na související místa a v neposlední řadě i výroba audio/videodokumentu s využitím výpovědí pamětníků či promluv odborníků na danou problematiku.

Karlovy Vary, snímek ze slavnostního odhalení pomníku obětem první světové války v roce 1937. [SOKA Karlovy Vary, fond Sběrka fotografického materiálu, inv. č. 5926; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30340791>]

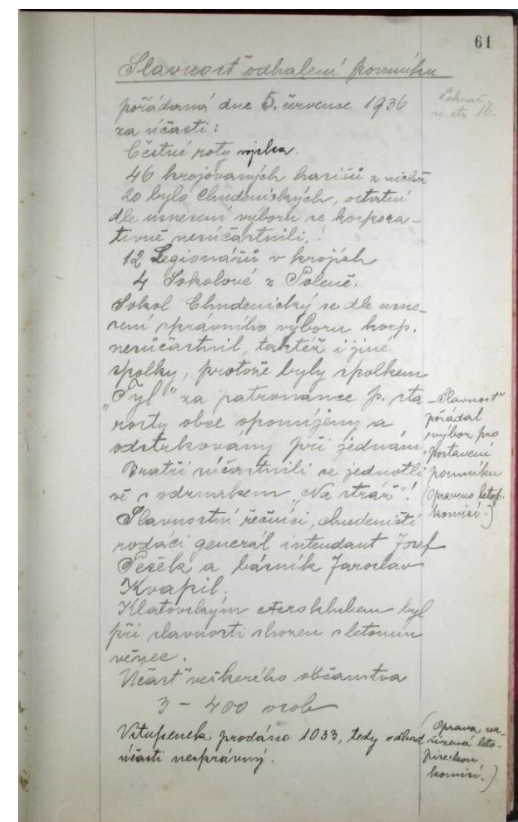
Integrace předmětů: Český jazyk a literatura (studijní práce s textem, formulace vlastních textů, případně jejich převedení do formy mluveného projevu), Informační a komunikační technologie (práce s internetem, textovými a obrázkovými editory), Dějepis (orientace ve významných historických událostech, přehled o dějinách obce, budování vztahu k místním památkám a osobnostem, práce s historickými prameny), Zeměpis (orientace v mapách a plánech), Člověk a svět práce – využití digitálních technologií (práce s fotoaparátem a audio/video-technikou), Výtvarná výchova (grafické zpracování tištěných nebo digitálních materiálů).

Realizace projektu:

1. fáze – motivace: Učitel vede s žáky dialog obecně o významu pomníků, památníků, pamětních desek apod. Poté plynule přejde k situaci v obci a zjišťuje, jaké je mezi žáky povědomí o lokálních pomnících a jejich vazbách k připomínaným událostem a osobnostem. Na základě výkladu o historii některého z všeobecně známých pomníků celostátního významu (např. M. Jan Hus na Staroměstském náměstí v Praze, bývalý pomník J. V. Stalina na Letné tamtéž apod.) ilustruje, jak barvitě příběhy se za vznikem pomníků mohou skrývat.

Chudonice, kronikářský zápis o slavnostním odhalení pomníku padlým v první světové válce 5. 7. 1936. [SOKA Klatovy, fond Archiv města Chudonice, kronika města 1924–1936, s. 61; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30460165>]

2. fáze – mapování a třídění: Učitel nastíní metodický postup pro získání, vyhodnocení a zpracování relevantních informací o konkrétním pomníku či skupině pomníků v obci. Žáci si rozdělí úkoly a poté samostatně nebo ve skupinkách získávají informace z literatury, digitalizovaných archivních pramenů (písemných i obrazových), od pamětníků i z památky samotné (popis, přepis nápisů apod.). Informace jsou utříděny podle toho, zda se vztahují k památce samotné a procesu jejího vzniku (umístění, popis, autorství, realizace, slavnostní odhalení, další osudy), připomínané události, anebo osobě/osobám, k jejichž osudům památka odkazuje. V případě kolektivních pomníků (např. padlým ve světových válkách) si žáci rozdělí práci tak, že jednotlivci či menší skupinky vyhledávají informace vždy k jedné nebo několika málo osobám.

Kromě životních dat lze sledovat rodinný původ a zázemí, profesní charakteristiku, místo pobytu v obci či v jejím okolí, roli v připomínané události, případné vazby do současnosti atd.

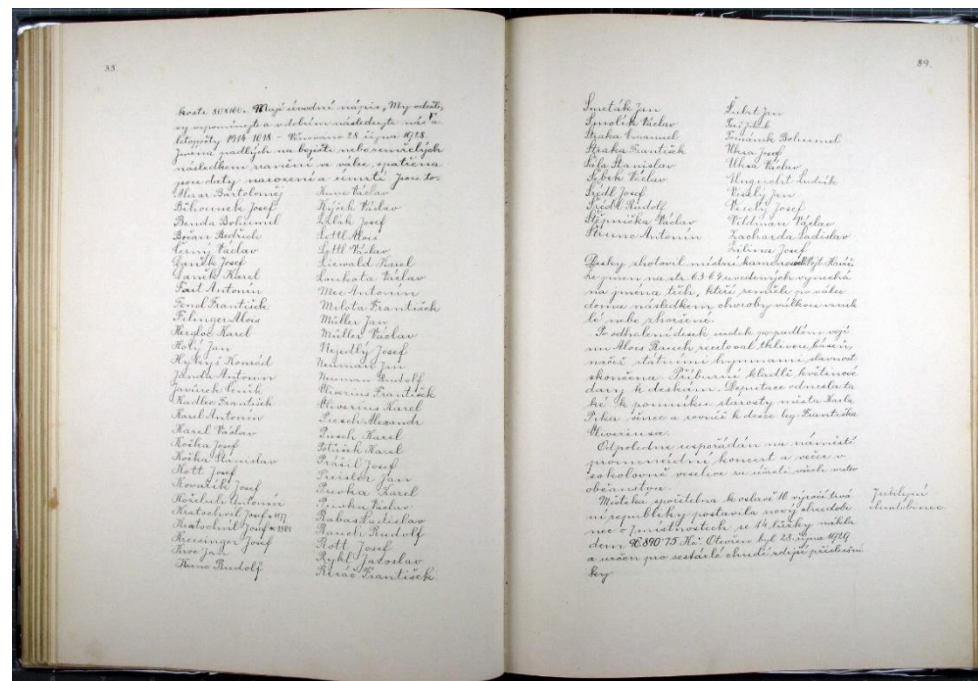
3. fáze – řešení projektového úkolu: Žáci ve skupinách zpracují konečnou podobu projektového výstupu v závislosti na volbě výsledného produktu. Tištěná brožura (příp. poster) klade nároky na dobrou formulaci vlastních textů, kvalitní grafickou úpravu včetně zajištění obrazové dokumentace odpovídající úrovni, technickou zdatnost při tisku/vazbě, resp. komunikaci s externím výrobcem.

Uspořádání konference vyžaduje dobré organizační schopnosti a rozdělení rolí v kolektivu. Je třeba dbát na sestavení pestrého programu a splnitelného časového harmonogramu, zajištění prostoru a příslušné techniky, oslovení cílové skupiny posluchačů, případně přizvaných externích účastníků (pamětníků či odborníků). Podobně systematický přístup vyžaduje uspořádání tematické exkurze (s důrazem na organizační složku) a tvorba audio/videodokumentu (s důrazem na složku technickou).

Horšovský Týn, pomník padlým v první světové válce z roku 1923.
[SOka Domažlice, fond Sběrka fotografií, sign. 28a/3; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30140365>]

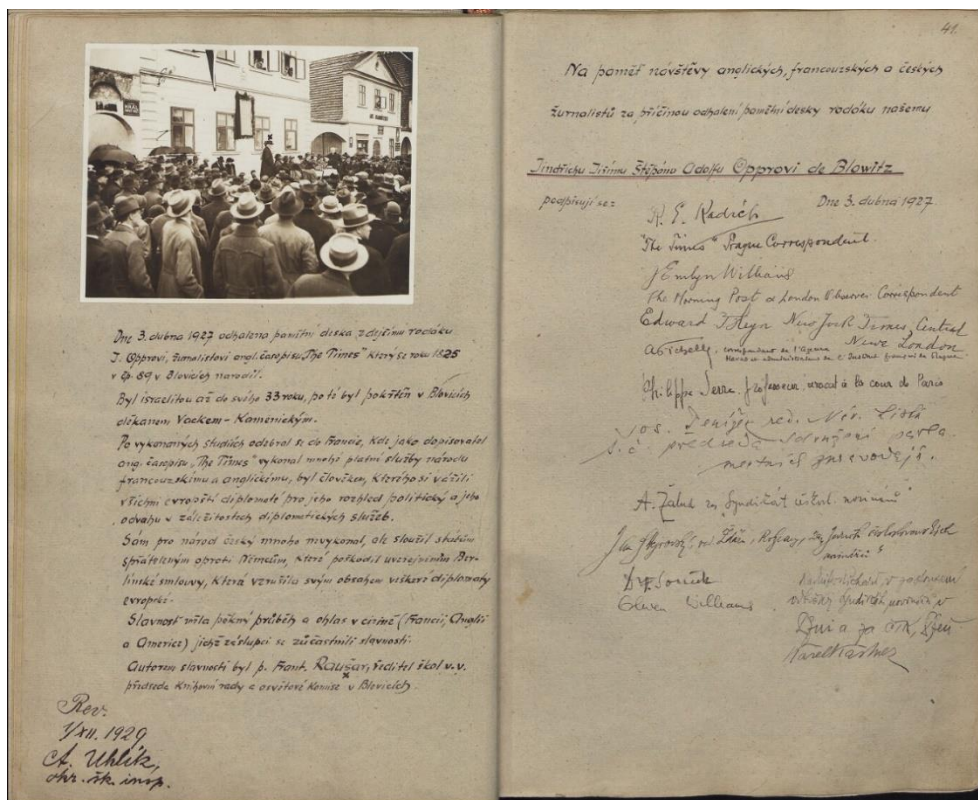
4. fáze – produkt projektu: Vlastní realizace probíhá v závislosti na zvolené formě (slavnostní představení a následná distribuce tištěné brožury, konference či série referátů, tematická exkurze, prezentace audio/videodokumentu s následnou diskusí).

Radnice, kronikářský zápis o slavnostním odhalení pomníku padlým v první světové válce 28. 10. 1928 včetně jmenného výčtu obětí. [SOka Rokycany, fond Archiv města Radnice, kronika města 1920–1937, s. 88–89; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30760042>]

5. fáze – reflexe: Nejprve žáci mezi sebou nebo v jednotlivých pracovních skupinách pod učitelovou supervizí hodnotí průběh řešení a výsledky projektového úkolu. Kromě sdělení základních dojmů a pocitů se snaží formulovat přínosy, které pro ně osobně práce na projektu měla, ať již z hlediska předmětu studia (získání nových poznatků, nahlédnutí známých, nebo naopak opomíjených památek novou optikou, zkušenost práce s autentickými historickými prameny, byť v digitální formě), nebo z širšího pohledu osobnostního rozvoje (zkušenost

s realizací a organizačním zajištěním náročného úkolu včetně přijetí zodpovědnosti za jeho zdárné vyřešení). V druhém kroku lze hodnotit dopad projektu na zainteresovanou veřejnost sledováním reakcí (ideálně získáním zpětné vazby formou dotazníku, ankety apod.) čtenářů tištěné brožury, auditoria na konferenci, účastníků exkurze, posluchačů/diváků audio/videodokumentu.

Blovice, kronikářský zápis o slavnostním odhalení pamětní desky zdejšímu rodáku J. Opprovi, novináři anglického deníku The Times, s příloženou fotografií z akce, konané 3. 4. 1927. [SOKA Plzeň-jih, fond Městský národní výbor Blovice, kronika města 1837–1954, fol. 40v–41r; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30560322>]

Cheb, fotografie z pietních oslav u pomníku americké armády, 8. 5. 1968. [SOKA Cheb, fond Městský národní výbor Cheb, příloha ke kronice města 1968, č. 40; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30260051>]

Okruhy digitalizovaných archivních pramenů: Kroniky obecní, farní, spolkové, školní (historické okolnosti vzniku pomníků, průběh připomínaných událostí v obci, biografické údaje o připomínaných osobách); matriky (biografické údaje o připomínaných osobách); fotografie (zachycení starších podob pomníků a úprav jejich okolí).

Výběr z literatury: Baláček et al. 2015¹; Balský et al. 2018²; Beranová et al. 2018³; Bukačová – Fák 2006–2013⁴; Bureš – Pavlíková 2018⁵; Bureš – Pavlíková 2020⁶; Cainer 2008⁷; Černý – Dostál 2007⁸; Černý – Fišer 2013⁹; Fencel – Voříšková 2018¹⁰; Fišer 2015¹¹; Hojda – Pokorný 1996¹²; Hupka 2015¹³; Kessler 2017¹⁴; Knoflíček – Gruber – Maderová 1997¹⁵; Krůta – Bednařík 2006¹⁶; Lavička et al. 2018¹⁷; Mager 2016¹⁸; Trantina – Velfl 2017¹⁹.

Internetové zdroje: Porta fontium – Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů²⁰; Drobné památky²¹; Interaktivní encyklopedie města Chebu²²; Křížky a vetřelci – Drobné umění v Plzni²³; Mapy.cz²⁴; Místa Paměti národa²⁵; Památkový katalog²⁶; Památky a příroda Karlovarska²⁷; Pamětní místa na komunistický režim²⁸.

Cheb, památník na bývalém židovském hřbitově a pomník básníka H. Zuckermanna z roku 1969. [SOKA Cheb, fond Městský národní výbor Cheb, příloha ke kronice města 1969, č. 52; online: <https://www.portafontium.eu/iipimage/30260053>]

¹ Baláček, Jan – Bambas, Josef – Bartoš, Ladislav – Hájek, Josef – Halama, Ota – Kusáková, Anna – Šefců, Ondřej. *Jan Hus v památkách Prahy*. Praha: Národní památkový ústav, 2015.

² Balský, Jiří et al. *Pomníky Velké války*. Praha: Národní památkový ústav, 2018.

³ Beranová, Romana – Bružeňák, Vladimír – Kárník, Tomáš – Macke, Josef – Vyčichlo, Jaroslav. *Stopy Velké války. Pomníky 1. světové války a zajatecké tábory na území dnešního Karlovarského kraje*. Sokolov: Muzeum Sokolov, 2018.

⁴ Bukačová, Irena – Fák, Jiří. *Paměť krajiny I – VIII. Soupis drobných památek... Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2006–2013*.

⁵ Bureš, Jiří – Pavlíková, Marta. *Tatíčku, vrať se k nám! 1. Pomníky velké války na Lounsku. Ústí nad Labem: Národní památkový ústav, 2018*.

⁶ Bureš, Jiří – Pavlíková, Marta. *Tatíčku, vrať se k nám! 2. Pomníky velké války na Chomutovsku, Mostecku a Teplicku. Ústí nad Labem: Národní památkový ústav, 2020*.

⁷ Cainer, Rudla. *Žulový Stalin. Osudy pomníku a jeho autora*. Praha: ARSCL, 2008.

⁸ Černý, Zbyněk – Dostál, Tomáš. *Bolest v kameni. Pomníky vojákům z chebských jednotek padlým v první světové válce*. Cheb: Muzeum Cheb, 2007.

⁹ Černý, Zbyněk – Fišer, Marcel. *Umění v Chebu*. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství, 2013 (= Umění ve veřejném prostoru 2).

¹⁰ Fencel, Pavel – Voříšková, Markéta. *Oběti první světové války v okrese Prachatice a jejich pomníky*. Prachatice: Prachatické muzeum, 2018.

¹¹ Fišer, Marcel. *Umění v Domažlicích*. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství, 2015 (= Umění ve veřejném prostoru 4).

¹² Hojda, Zdeněk – Pokorný, Jiří. *Pomníky a zapomínky*. Praha: Paseka, 1996.

¹³ Hupka, Jaroslav. *Válečné hroby a oběti válek na Sušicku*. Sušice: Město Sušice, 2015.

¹⁴ Kessler, Vojtěch. *Paměť v kameni. Druhý život válečných pomníků*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017.

¹⁵ Knoflíček, Zdeněk – Gruber, Josef – Maderová, Marie. *Pomníky a pamětní desky v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum, 1997.

¹⁶ Krůta, Václav – Bednařík, Tomáš. *Osudy v kameni. Soupis pomníků, památníků a pamětních desek obětím 1. a 2. světové války na Rakovnicku*. Rakovník: Raport, 2006.

¹⁷ Lavička, Roman – Drozda, Jakub – Gaži, Martin – Hansová, Jarmila – Ourodová-Hronková, Ludmila – Šnejd, Daniel. *Pomníky Velké války na jihu Čech*. České Budějovice: Národní památkový ústav, 2018.

¹⁸ Mager, Jan Antonín. *Chtěli žít. Vojáci z prachatického pomníku obětí I. světové války*. Prachatice: Prachatické muzeum, 2016.

¹⁹ Trantina, Václav – Velfl, Josef. *Pomníky a památníky světových válek na Příbramsku*. Příbram: Státní okresní archiv, Hornické muzeum – Sedlčany: Městské muzeum, 2017 (= Podbrdsko. Miscelanea 3).

²⁰ Online: <https://www.portafontium.eu/> [cit. 30-03-21].

²¹ Online: <https://www.drobnepamatky.cz/> [cit. 30-03-21].

²² Online: <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/> [cit. 27-07-21].

²³ Online: <https://krizkyavetrelci.plzne.cz/> [cit. 30-03-21].

²⁴ Online: <https://mapy.cz/> [cit. 30-03-21].

²⁵ Online: <https://www.mistapametinaroda.cz/> [cit. 30-03-21].

²⁶ Online: <https://www.pamatkovykatalog.cz/> [cit. 30-03-21].

²⁷ Online: <https://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/> [cit. 30-03-21].

²⁸ Online: <http://www.pametnimista.usd.cas.cz/> [cit. 30-03-21].